

Szekták, kultuszok, új vallási mozgalmak...

Jelen cikk eredetileg az Eszmélet 34. számának (1997. nyár) „Kislexikon” rovatában jelent meg (83–93.). A lapszám Lugosi Győző írásának szcientológusokat bíráló bekezdései miatt a szekta célkeresztjébe került. Egyértelmű bizonyíték ugyan nem került elő, de az az alapos gyanú – miután a lapszám szokatlanul hamar, pár nap alatt eltűnt az elárusítóhelyekről –, hogy a példányokat szisztematikusan felvásárolták az újságosoktól és a könyvesboltokból, majd minden valószínűség szerint megsemmisítették azokat. A lapszám emiatt ma már lényegében alig fellelhető, kuriózumnak számít, holott akkoriban az Eszmélet még több ezres példányszámban jelent meg. A „szektaügy” nem zárult le egyhamar, hullámai átcsaptak a következő évezredbe is: a szcientológusok elérték, hogy az Eszmélet akkori online felületén se legyen elérhető a cikk. A honlapot üzemeltető szolgáltatót (a szerver rendszergazdáját) perrel fenyegették meg, aki ezért közölte a szerkesztőséggel, hogy amennyiben nem veszik le önként az írást, az egész oldalt törölni fogja. A cikket végül 2006 nyarán elérhetetlenné tették. Időközben azonban más oldalak szolidaritásból átvették, majd később az Eszmélet új honlapjára ismét felkerült.

A cikket alább – a betűhibák javításával – az eredeti formájában közöljük újra.

*

...kisegyházak, fundamentalizmus, integrizmus, neospiritualizmus, New Age – és a sort még folytathatnánk azokkal a régebbi és újabb keletű kategóriákkal, amelyekkel a vallásemélet és -szociológia (valamint a kérdéskörrel foglalkozó publicisztika) napjaink változó/változatos vallási jelenségeit igyekszik fogalmilag megragadni.

A jelenségcsoportba tartozó terminusoknak *nincs* (s aligha alkotható meg) egzakt meghatározása. A *szekták* (az európai, főként német

és francia terminológia szerint), illetve a *kultuszok* (az uralkodó angolszász szóhasználatban) és az új vallási mozgalmak egyéb változatai (kisegyházak, bázisközösségek stb.) között éppoly nehéz pontos határt megvonni, mint a velük (tanaikkal, szervezetükkel, működésükkel) kapcsolatban felmerülő fogalmak: *közösség(iség)*, *nyájszellem és csoport-börtön*; *karizmatikus vezető és guru*; *tanítás, indoktrináció és agymosás*; *vagyonközösség, anyagi függésbe hozás és kizsákmányolás*; *küldetés(tudat)*, *elhivatottság és megalomán hatalmi megszállottság*; *megettérés, elköteleződés és szellemi alávetettség*; *szeretet és lelki terror*; *fegyelem és totális uralom* stb. között.

Ráadásul maguk a vallásinak nevezhető jelenségek határa is elmosódik: az átmenet folyamatos az *irracionalizmus* megannyi egyéb ezredvégi válfaja felé: a *reinkarnációs* hiedelmektől és az ún. *halálközeli* élményektől, az *ufótörténeteken*, a *parapszichológián* meg az *asztrológián* keresztül, egészen az *önszuggesztiós-szómágiás* avagy éppen *piramisjáték-elvű, kereskedelmi csoportmanipulációkig*.

A szociálpszichológia (vagy legalábbis bizonyos irányzatai, jelesül a mélylélektant a valláslélektannal összekapcsoló *jungi* irányzat) a szektaképződést s általában az „újravallásosodás” tényét *kompenzációként* magyarázza. Eszerint korunk technikai civilizációja az emberi személyiségnek csupán a tudatos, racionális, extrovertált, teljesítményorientált aktivitásstruktúráját fokozza, elsorvasztva, háttérbe szorítva az ego nem racionális, tudattalan, emocionális-ösztönös, misztikus, értékorientált részét. „[A] kialakult súlyosan egyoldalú lélektani erőter következtében igen nagy kompenzatorikus szellemi éhség alakult ki. Ezt sem a történelmi egyházak, sem a modern természettudomány nem tudta és jelenleg sem tudja kielégíteni. Ez magyarázza azt, hogy a szellemi új keresése egyre gyakrabban vallási áramlatok formájában jelenik meg. Ezt tekinthetjük a szaporodó új vallási mozgalmak, a szektaképződések legfőbb hajtóerejének.”¹ Hasonló gondolatot fogalmaz meg *Paul Kurtz* amerikai filozófus (a „paranormális” jelenségek cáfolatára szerveződött szkeptikus mozgalom egyik szaktekintélye): „úgy tűnik, az ember viselkedésében van valami pszichológiai, talán szociokulturális vonás, amit »transzcendentális kísértésnek« lehetne nevezni. Igénye van a túlvilágra, nehezen tudja elfogadni az emberi lét véges voltát. [...] A transzcendentális kísértés fontos összetevője életünknek, segítségünkre van, hogy el tudjuk viselni véges voltunkat és kitartsunk az értelmetlen világegyetemben. Ez a transzcendentális kísértés olyan erős, hogy azokban a társadalmakban, ahol a klasszikus vallások leszálló ágba kerültek, új vallás sarjad ki belőle, új formában

és olyan új tartalommal, ami több reményt nyújt ennek a sóvárgásnak a csillapítására.”²

Nos, bár nem vonjuk kétségbe e megközelítésmód részgazságát, a mai virulens irracionalizmust azért mégsem tekinthetjük pusztán az „emberi természetből” következő, kompenzáló jellegű *vallási reneszánsznak*. Ami a transzcendentális iránti megnövekedett társadalmi igényben igazából „kísért”, az, nézetünk szerint, az egyelőre „kihívó fél” nélkül maradt kapitalizmus riasztó *sivársága*. *Egyfelől* a társadalmi egyenlőtlenségek soha nem tapasztalt mértéke, a tömeges egzisztenciavesztés, „feleslegessé” válás, a korábbi stabil(nak hitt) intézményektől való megfosztás, *másfelől* a fennálló megváltoztatására, meghaladására irányuló társadalmi cselekvés feltételeinek hiánya az, ami *reakciót* szül, a szó mindkét – „válasz” és „visszalépés” – jelentésében. A polgári liberális paradigma válsága, úgy tűnik, magával rántja a polgári fejlődéssel egyidejűleg (annak segítségével és szolgálatában) diadalmaskodó racionális gondolkodást. Mintha a zsákutcából a kiutat mind többen magával a megismeréssel való szembefordulással, egy „más törvényeknek” engedelmeskedő „másfajta realitásba” vetett hit által vélnék megtalálni (amely „más világról” az ember, természetesen, csak megváltozott tudatállapotban: halálközvetben, ufók közvetítésével, kábítószeres révületben stb. szerezhethet „ismereteket”).

A *szektakérdés* mint az irracionalizmus egyik legföltűnőbb – ha nem is feltétlenül legfontosabb – összetevője, véleményünk szerint, ebben a kontextusban helyezhető el. Ennek előrebocsátásával, az új vallási mozgalmakon belül (avagy azoktól pejoratíve elkülönítve) a szekták/kultuszok megkülönböztető vonásainak a következő tényezők *többségének* bizonyos fokú (inkább többé, mint kevésbé való) meglétét tekinthetjük:³

– A *térítés* (a hívők toborzásának) *offenzív-agresszív jellege* (leszólítással, lakásról-lakásra járással, esetleg célzottan más egyházak, vallási csoportosulások rendezvényeinek rendszeres látogatásával), illetve föltűnő (utcai és média-) *nyilvánosság* keresése (monstre istentiszteletek, nagygyűlések, „kulturális” demonstrációk stb. útján).

– *Kettős nyelvezet* megléte, vagyis más-más (rész)tan, diskurzus, érvkéslet alkalmazása a szektán kívüliek és a megtértek, sőt gyakorta a szektatagok között a beavatottak szűkebb rétege számára.

– *Csalhatatlannak* tekintett (dicsőített, sőt istenített) vezető, *guru* jelenléte.

– *Fundamentalizmus*: ideológiai zártság, kizárólagosság, a „mi” és „ők” szélsőséges dichotómiája, az egyedüli üdvözülés tana, illetve más hittek, a külső világ diabolizálása.

– *Totális(ba hajló) hierarchikus szervezet és a normaszegés fizikai vagy lelki szankcionálása.*

– *A kilépés megnehezítése*: lelki, fizikai kényszer alkalmazásával vagy egzisztenciális függésbe hozás (a személyes vagyon kötelező beszolgáltatása, a tag adósságba kényszerítése stb.) útján.

– *Az erőszakra való potenciális hajlam* (esetleg kifejezett militarista vonzalom).

– *Nő-, gyermek- és családelленesség.*

– *Extrém szexuális attitűd*: a teljes tiltástól a promiszkuitásig.

– *Hatalmi-politikai aspirációk*, elhivatottság, törekvés a politikai elitbe, az állami szférába való beépülésre.

– *Széleskörű nemzetközi szervezettség, multinacionális jelleg.*

– *Pénzközpontúság, profitelvűség, avagy ennek ellenkezője*: szélsőséges aszketizmus, *világellenesség.*

Példaként, a felsorolt vonások illusztrálására, álljon itt három – sok szempontból igen különböző, Magyarországon is aktív – szekta rövid bemutatása.⁴

Az osztrák *Gottfried Holič* által alapított *Holič-csoport*, amely nálunk *dunaföldvári keresztények* néven vált ismertté, s a 90-es évek elején az első nagy hazai „szektavita” fő gerjesztője volt, a *keresztény fundamentalista szekták* jellegzetes esete. A Biblia számukra olyan szent könyv, amelynek tanításait szó szerint kell követni, s amellyel kapcsolatban ezért értelmezésnek nincs helye. A Holič-csoport élesen szemben áll a többi keresztény felekezettel (legfőképpen a katolikusokkal), amelyek formális cselekedetei, szertartásai mögött, szerintük, nem áll hit formálta életvitel. Intranszigienciájuk és intoleranciájuk görcsös felelősségtudatot takar: eszerint az igazi kereszténynek, a közelgő végítélet idején, nincs joga másokat bűnben hagyni. Az állandó világvége-várakozás rejlik erőteljes kiválasztottság- és elittudatuk, illetve aszketizmusuk mögött is. A szekta tagjai kommunákban, teljes vagyonszövetségben élnek, életmódjuk önmegtartózkodó-önnyargató. A külvilággal szembeni szinte teljes elutasításuk alól kivételt valójában csak a misszió, a térítő tevékenység képez. A csoport tagjai rendszeresen látogatják a különféle keresztény – főként ifjúsági – fórumokat, búcsúhelyeket, ünnepeket: tagjaikat elsősorban a (történelmi) egyházakból kiábrándult, bensőségeséget, bizonyosságot kereső

fiatalok közül toborozzák. A csoportba meghívott újoncot állandóan szemmel tartják: keveset alszik, soha nincs egyedül, a kimerítő esti beszélgetések a bűntudatot és a félelmet erősítik, a pszichikai kontroll kiteljesítését szolgálják. A szekta effektív kényszerrel nem alkalmaz tagjaival szemben; a csatlakozót a csoport erkölcsi nyomása bírja rá arra, hogy vagyont beszolgáltassa, tanulmányaival vagy foglalkozásával felhagyjon, s egész lényében a közösségnek adja át magát. A szekta szervezete laza, nem hierarchikus, az alapító Gottfried Holič és néhány más, régen csatlakozott vagy idős szektatag mindazonáltal nagy befolyással, tekintéllyel bír körükben. Kérlelhetetlenségük saját soraikban is érvényesül: tilos minden luxuscikk és ajzószer (kávé, tea, cigaretta, édesség) vagy „felesleges” elfoglaltság (hobby, színház, tévé, „túlzott” testápolás, nemi élet). A bűnébe visszaeső vagy a csoport életvitelét teljességében el nem fogadó, a szigorú hitelveket megkérdőjelező tagot kizárják. Ugyanakkor a közösségből való kiválást, az elszakadást súlyosan elítélik; az ateisták, szerintük, kevésbé vannak távol Istentől, mint az „igazságtól elpártoltak”. A Holič-csoport, amely sehol sem tart ígényt törvényes bejegyzésre (ilyenformán természetesen állami támogatásra sem), sajátosan kelet-közép-európai képződmény: jelenlétük Ausztrián és Magyarországon kívül Kelet-Németországban, Csehország, Lengyelország, Litvánia és Románia területén mutatható ki.

„Újkeresztény” szekta a koreai *Sun Myung Moon* alapította *Egyesítő Egyház* is, amelynek azonban életvitel, a társadalomhoz és a világhoz való viszonya homlokegyenest az ellenkezője a Holič-csoporténak. Az Egyesítő Egyház a *totalitáriánus, kettős nyelvezetű* (önmagát álcázó) *profitcentrikus, megalomán* hatalmi törekvésekkel rendelkező, *politika-ilag* aktív és *elkötelezett* szekta archetípusa. Az egyház alapdokumentumában, a Moon által írt – s a Bibliával egyenrangú szent könyvnek tartott – *Isteni Alapelvek*-ben lefektetett moonista tanok az eredendő bűn sajátos értelmezésén nyugszanak: eszerint a Sátánnak engedő Éva bűne az emberiség hamis „vérvonalát” (sic!) indította el. Krisztus azért jött, hogy helyreigazítsa az ember hamis szereteten alapuló útját: ő lett volna a tökéletes családot megalapító új Ádám, a Dicsőség Ura. Isten terve azonban kudarcot vallott azzal, hogy Krisztust még azelőtt keresztre feszítették, hogy megházasodhatott, családot alapíthatott volna. A megváltás beteljesítése emiatt a Második Eljövétel Urára maradt, aki megalkotja az igazi, büntelen szeretetkapcsolatot, a *tiszta vérvonalú* családot, ami által teljesül Isten terve, a földi Mennysország. Ez az az új Messiás nem más, mint – nos, természetesen, *magá Moon*

tiszteletes, aki sorrendben negyedik feleségével testesíti meg a *tökéletes szülőpárt*, s teremti meg gyermekeivel, valamint az általuk, az Igazi Szülők által (számítógépes nyilvántartás alapján, tömeges menyegzők alkalmával!) egymás számára kiválasztott házaspárokkal az Istenre (nem pedig a Sátánra) épített Családot, az *új Emberiséget*. A moonista vallási tanítást immár négy évtized óta sikeresen alkalmazott politikai és gazdasági „tanítás” fordítja le a gyakorlatba. Moon tiszteletes – miként ezt, többek között, 1995 novemberében Budapesten, a Vigadó zsúfolásig megtelt nagytermének közönsége előtt is kifejtette – mindig is a kommunizmus elleni küzdelem élharcosának vallotta magát, ma pedig annak első számú megdöntőjeként (!) lép fel. A Messiásnak (azaz öneki), hogy ügyét sikerre vigye, el kell vennie a világot a Sántától, vagyis meg kell teremtenie győzelme anyagi feltételeit. Ezért a gazdagokhoz és a hatalmasokhoz kell fordulnia (nem pedig a szegényekhez, miként Jézus tette). S valóban, az Egyesítő Egyház az elmúlt négy évtized folyamán valódi gazdasági birodalmat épített ki, amely Koreától az Egyesült Államokig terjed, s a balettársulattól, a sajtón és a szállodaiparon át a fegyvergyártásig mintegy száz céget foglal magába. A közéletben való minél kiterjedtebb befolyásszerzés céljából Moonék *szatelliteszervezetet* működtetnek. Bár Moon dél-koreai Tong II. Társasága M16-os rakétákat gyárt, ez nem akadályozta meg az Egyház vezetői a *Nők a világbékéért* meg a *Professzorok a világbékéért* elnevezésű nemzetközi szervezeteiken keresztül igyekezzenek befolyást szerezni gyanútlan, a szekta igazi természetéről mit sem tudó (vagy éppen arról cinikusan tudomást nem vevő) vezető értelmiségiek körében. (Hazai közállapotainkat jellemzi, hogy a Professzorok a világbékéért magyar szekciójának vezetője, aki e minőségében – köztudottan – rendszeresen Moon pénzén és szolgálatában utazik a világban, az egyik országos hatáskörű pedagógiai intézet igazgatója lehet.) Az Egyesítő Egyház manapság kevésbé térít utcán, lakáson, iskolákban, új híveket leginkább az „Igazi Szülők” beszédkörútjai alkalmával sorra kerülő tömeges együttléteken toboroz. Kivételt jelent ez alól Nagy-Britannia, ahol Moon tiszteletestől, mint nem kívánatos személytől, 1995-ben is megtagadták a beutazó vízumot. „A legutolsó dolog, amire Angliának szüksége van – indokolta meg a barátságtalan lépést a brit belügyminisztérium –, egy olyan személy jelenléte, aki a fiatalokat otthonuk elhagyására és egy zavaros kultuszhoz való csatlakozásra biztatja.”

Arról, hogy a „szektakérdés” folyamatosan a média érdeklődésének homlokterében maradjon, leginkább a sorozatos botrányairól

és agresszív védekezési taktikájáról elhíresült *Szcientológia Egyház* gondoskodik. Az *L. Ron (ald) Hubbard* által az 50-es években megalkotott szcientológiai „gondolat” egyházi formát merőben gyakorlati megfontolásból öltött: Hubbard az amerikai orvostársadalom részéről fő művét (*A dianetika, mint a mentális egészség modern tudománya*) ért sorozatos támadások elől keresett menedéket a lelkiismereti szabadság alkotmányos védelmét, no meg adómentességet biztosító egyházi bejegyeztetésben ... A szcientológia az *önfejlesztést-önmegvalósítást* ígérő, tehát egyfajta lelki szolgáltatást kínáló, vagy hogy egészen pontosak legyünk: meglehetősen magas áron *árusító* kvázi-vallási szekták – sok szempontból egyedülálló – esete. „Hitelveinek”, „tanításának” nincs köze sem a kereszténységhez, sem más tételes valláshoz, hanem – az alapító eredeti szakmájának megfelelően (kezdetben ti. Hubbard termékeny és gazdag fantáziájú sci-fi író volt) – egy jellegében tudományos-fantasztikus történeten alapul. Eszerint az emberben (*Xenu*, a világegyetem tirannusa által vagy 75 millió esztendővel ezelőtt „rossz adatokkal beprogramozott”) thetánok, vagyis szellemi lények lakoznak. A thetán alapvetően jó, azonban az idők folyamán az anyagi univerzum hálójába gabalyodott, olyannyira, hogy elvesztette igazi szellemi létét. Az egyén múltban gyökerező traumatikus élményei, az *engrammok* – speciális technika, az ún. *dianetikai* tanfolyamokon végzett *auditálás* segítségével – felfedhetők és eltávolíthatók, ami által felszabadulnak a thetánok eredeti energiái, s lehetővé válik a test és a környezet feletti uralom. E folyamat ágense a reaktív tudat, eszköze pedig a szcientológia, illetve a dianetika módszerével létrehozott *jó karma*. Mindez együtt a spirituális gyógyítás alapja. A szcientológia által javasolt, egymásra épülő s egyre költségesebb tanfolyamok elvégzésével a páciens, úgymond, a szellemi tudatosság egyre növekvő szintjeire kerül, mígnem eléri a *clear*, „tisztá” állapotot, ahol is múltja már nem befolyásolja kedvezőtlenül, azaz visszanyeri természetes egyéniségét és kreativitását. Még tovább haladva, a kitartó (és kellően stabil anyagi háttérű) kliens elérheti az ún. *OT (operathing thetan*, „működő thetán”) szintet is, ami, úgymond, a teljes szellemi felszabadulást jelenti „a halál és a születés végtelen körforgásából”. Az e szintre való eljutáshoz szükséges Hubbard-művek anyagát a Szcientológia Egyház mindenestre csak „megfelelően felkészített” személyek előtt tárja fel. A Szcientológia Egyház igen bonyolult és strukturált hierarchikus rendben működik, amelynek részletes ismertetésére itt nincs mód. Legalsó szintjén a területi auditorok állnak, s bevezető szolgálatásokat adnak. A legfelső szint pedig maga a Los Angelesben

székelő *Nemzetközi Szciantológia Egyház*, amely világméretben terjeszti, szervezi és védelmezi a szciantológiai tanítást – ha kell, a legbrutálisabb módszerekkel: az Egyház számos szakintézménye között ott találjuk a *Speciális ügyek Irodáját* is, amelynek a szciantológia elleni támadások kivédése a feladata a hubbardi útmutatás szerint. Ezt – egyebek közt – a „vallásalapító” olyan körlevelei tartalmazzák, mint például egy 1972-es „Hogyan működtessünk feketepropagandát: hangulatkeltés és pletykahadjárat” című... A szciantológus érdekek leghatásosabb módja azonban a *közhatalmi szférába való infiltráció*, amelynek jeleit több európai országban is megfigyelték. *Serge Faubert* francia újságíró a Szciantológia Egyház franciaországi kapcsolatrendszeréről írva, részletesen beszámol arról, hogyan épült be „egy szekta a Köztársaság szívébe”, „több mint húsz év alatt a társadalom minden területét átfogó befolyási rendszert” kiépítve, „titkos hálózatot, egy totalitáriánus ideológia szolgálatában. [...] Láthatjuk, hogy az állam legfelső szféráiba hatoltak be a Szciantológia Egyház képviselői. Akik, ha szervezetük fenyegetve érzi magát, pozíciójukat és kapcsolataikat a rendőri vagy igazságszolgáltatási szervek munkájának akadályozására használják fel.”⁵ A szciantológus módszerek reakciójaként a Szciantológia Egyház ténykedését ma Európa számos államában nemzetbiztonsági kockázatként kezelik. 1996-ban Bajorországban a hatóságok a köztisztviselők alkalmazásának feltételül írták elő egy írásos nyilatkozat megtételét arról, hogy az állásra pályázó személy semminemű kapcsolatot nem tart fenn a Szciantológia Egyházzal vagy annak valamelyik szolgáltató részlegével, valamint megvonták az állami támogatást minden olyan kulturális rendezvénytől, amely mögött, akár közvetve is, szciantológusok állnak. Az ügy kapcsán igen tanulságos nyilatkozatváltásra került sor – külügyminisztériumi szinten (!) – Washington és Bonn között. A Szciantológia Egyház a bajor állami szervek lépését a náciak zsidókkal szembeni intézkedéseivel azonosította, s befolyásos amerikai hívei (Tom Cruise, John Travolta, Chick Corea stb.) mozgósításával elérte, hogy a State Department hivatalosan tiltakozzon a német kormánynál a „lelkiismereti szabadságot” sértő lépések miatt. Az ügyben a franciák is megszólaltak: *Hervé de Charrette* francia külügyminiszter a szektákkal szembeni fellépésben megértéséről biztosította Helmut Kohl kormányát.

Ez egyébként *összhangban van az Európa Tanács és az Európai Unió „szektapolitikájával”*: az ET már 1992-ben ajánlást, az EU Parlamentje pedig 1996-ban – alighanem a *Naptemplom Rendje* nevű francia–kanadai–svájci szekta 1994-ben és 95-ben (azóta 97 márciusában is)

elkövetett kollektív (ön)gyilkosságának hatása alatt – határozatot fogadott el a szekták térnyerésével szembeni felvilágosító tevékenység szükségességéről Európában.

Az újravallásosodás jelenségei s benne a multinacionális szekták megjelenése a kelet-európai társadalmakat, a rendszerváltozást követően, felkészületlenül, sokkhatásként érték. Az ideológiailag többé-kevésbé zárt, a vallási aktivitást keretek közt tartó vagy saját szolgálatukba állító (szélsőséges esetben – ld. az „ateistává” nyilvánított Albánia példáját – formálisan is tiltó) volt államszocialista országok „rendszerváltó” kormányzatai képteleneknek bizonyultak a „szektakérdésnek” a nyugati társadalmakhoz hasonló „kezelésére”. Sőt, a szekták egyik fő célpontjává a 90-es években a régió – tömegmanipulációra különösen fogékony – társadalmi váltak.

E tekintetben a legriasztóbb eset valószínűleg a tokiói metrót „elgázosító” *AUM-Legfelső Igazság* nevű japán szekta oroszországi „sikertörténete”. Ennek politikai előzményei 1991-re nyúlnak vissza, amikor Oleg Lobov (Jelcin tanácsadója, a Nemzetbiztonsági Tanács főtitkára) létrehozta az *Orosz–Japán Egyetemi Alapítványt*, s Japánba utazott támogatásért, ahol felvette a kapcsolatot az AUM alapító gurujával, *Shoko Asaharával* is. 1992-ben Asahara látogatást tett Oroszországban, ahol egy évre szóló vízumot és állami rendszámú autót kapott, valamint kereskedelmi tevékenységet engedélyeztek neki, mint „a modern Japán kiemelkedő vallási személyiségének”. Asahara találkozott Ruckoj alelnökkel és Haszbulatovval, a Duma elnökével, előadásokat tartott a moszkvai Lomonoszov Egyetemen, s irodát rendezett be a Lobov alapította Egyetemi Alapítványnál. Egyidejűleg a szekta japán egyetemeken terjesztett röplapja 50 ezer jenért 10 napos kiképzést kínált fiataloknak (az orosz hadsereg egyik elitkommandójának szervezésében: önvédelmi és túlélési gyakorlatokkal, éleslövészettel) egy Moszkva melletti kiképzőbázison. Hogy mivé vált volna az AUM oroszországi jelenléte, ha 1995. március 20-án a szekta nem vetemedett volna Tokióban az ominózus szaringázos merényletre, ezt most már csak találgatni lehet...

Magyarországon a szektakérdés 1989–90 után hamar a politikai küzdelmek (sőt, a parlamenti viták) síkjára terelődött, anélkül, hogy a vitázók tárgyszerű ismeretekkel rendelkeztek volna. A szekták elleni fellépés misszióját felvállaló – zömében a történelmi egyházakhoz közel álló – kezdeményezéseket (ilyen volt mindenekelőtt a „disszidens” református lelkész, *Németh Géza Segítő Barát Munkaközössége*) a liberális kritika a nagyegyházak féltékenységgel, a vallási önszerveződés

elfojtásának szándékával, sőt nyílt *deszekularizációs* törekvésekkel hozta összefüggésbe. (Efféle törekvések valóban léteztek is ez idő tájt keresztény-konzervatív oldalon, aminek azonban vajmi kevés köze volt a szekták problémájához.) A szocialista–liberális koalíció kormányra kerülése után a kérdéskör lekerült a napirendről; ma az egyházakról szóló törvény módosítása egyike a magyar Országgyűlés elvégzendő, régóta halasztott feladatainak.

Kelet-Közép-Európáról s Magyarországról szólva nem lehet említés nélkül hagyni a 80-as évek elejétől látványosan terjedő *karizmatikus-újpünkösdista irányzatok* kérdését, amelyek az uralkodó neoliberális gazdaság- és társadalompolitikai kurzus sajátos vallási kifejeződése gyanánt jelennek meg. Az újpünkösdzizmus, amely nálunk elsősorban a politikában is számottevő súllyal bíró *Hit Gyülekezetében* intézményesült, sikereit főként a kapitalista *félperiférián*, Latin-Amerikában és Kelet-Közép-Európa országaiban aratta/aratja.* A katolikus Váczi Gábor „Az üdvösség birodalma. Egy keresztény szekta nyomában” c. tanulmányában ekként összegzi az újpünkösdista irányzatoknak a társadalomról szóló tanítását: „A mozzalom a kereszténység fogalmaira való hivatkozással és a hit ajándékainak ígéretével magához vonzza a hitet keresőt, majd lebontja intellektuális védelmi mechanizmusát, és megerősíti testiségében azáltal, hogy a hitet az érzékek, zsigerek, izmok tartományába utalja [...], így ellenpontozva a tradicionális kereszténység intellektuális és erkölcsi alapállását. A következő szakaszban kielégíthetetlen igényt kelt bennük addig elérhetetlen javak és a siker iránt, melyet az üdvösség szinonimájaként értelmez; ezzel bekapcsolja őket abba az internacionális, vallások feletti gyülekezetbe, amelynek Boldog Termelők és Fogyasztók a neve és amely a legtöbb hívet tudhatja magáénak a világon. Az istenhit helyes alkalmazása szavatolja a földi és égi üdvözülést; Jézus *megtanítja a híveket prosperálni*, az üdvösség pedig egy utópisztikus *fogyasztói birodalom*, ahol Isten népe a haszonélvező, a Szent Szellem pedig az ügyek intézője. Ebben a fanatizált, extatikus hangulatban termelő-fogyasztó, vallásos, de nem keresztény újvilágban az egyén létének-tudatának minden szintje teljesen befolyásolható kell hogy legyen ideológiai, gazdasági, politikai és egyéb téren egyaránt.”⁶

* Az eredeti szövegben itt az alábbi betoldás volt olvasható: „Dél-amerikai expanziójáról lásd e számunkban B. Guillou cikkét” (a szerk. megj.).

Az ezredvég triumfáló kapitalizmusának adekvát vallásossága mindazonáltal nem a hagyományos vallásokhoz hasonlóan mégiscsak *intézményesült* szekta, kultusz, vallási közösség, kiségyház vagy mozgalom. Ezek ugyanis valójában „megismétlik a keresztény vallási szerkezetet. Tanok, dogmák alakulnak ki bennük, szent iratok, elkülönült vallási szakértői és laikus szerepek [...].”⁷ Ezzel szemben a látványosan (nem kis részben az információs korszak kommunikációs forradalmának köszönhetően) terjedő, legújabbfajta – egyesek által „új Korszaknak” (New Age), másoknál „űrkorszak” (Space Age)-vallásnak vagy neospiritualizmusnak nevezett – vallásosság: *láthatatlan vallás*, avagy „nem intézményesült transzcendens világnézet”. Olyan *individuális*, pontosabban *privatizált* vallásosságról van itt szó, amely végleg lemond a (régi és új) vallási mozgalmakra (beleértve itt a szektákat is) egyaránt jellemző közösségiség minden attribútumáról. A 2000. év kapitalista társadalmának posztmodern embere „maga válogatja ki, rakja össze a felkínált teológiákból”⁸ és az irracionális gazdag piaci kínálatából a neki tetszőt. „Ilyen koktélokot kever magának egy kis kereszténységből, egy kis asztrológiából, mágiából, buddhizmusból, egy kis babonából, természetgyógyászatból, ilyen vagy olyan szektából stb.”⁹

Amíg a szekták azáltal, hogy – bármilyen tébolyult üzenettel bár, de mégiscsak – *megszólítják* a társadalmat, s ezáltal szűkebb és tágabb környezetüket állásfoglalásra készítetik (a velük leginkább rivális történelmi egyházakat pedig egyenesen válaszra provokálják), a vallásosság privatizált válfaja, amelynek színtere a *magánszféra* (a család, a szűk baráti kör), a vallás *szekularizációjának* beteljesülése: vele a vallás tényleg megszűnik a köz ügye lenni.

Jegyzetek

- ¹ Süle Ferenc: A szektaképződés néhány mélylélektani vonatkozása. In Lugosi Ágnes – Lugosi Győző (szerk.): *Szekták és új vallási mozgalmak*. Maecenas (megjelenés alatt). [A kötet a tanulmány publikálása után egy évvel jelent meg: *Szekták – új vallási jelenségek*. Budapest, Pannonica, 1998 – a szerk. megj.].
- ² Paul Kurtz: Neospiritualizmus, vallás és a paranormális. *Szeptikus Lapok*, (1997), 1. 18.
- ³ Hasonló kritériumokat ad meg Szilczl Dóra: „Hazatalálók” – Az alternatív vallásokról. *Vigília*, (1996), 4. 268–269.
- ⁴ A leírások forrása: Lugosi Győző (szerk.): *Szekták*. Budapesti Ismeretterjesztő Társulat, 1994; Lugosi–Lugosi *Szekták és új vallási mozgalmak*, i. m.

- ⁵ Serge Faubert: *Une secte au coeur de la République. Les réseaux français de l'église de scientologie*. Párizs, Calmann-Levy, 1993. 11.
- ⁶ Váczai Gábor: Az üdvösség birodalma. Egy „keresztény” szekta nyomában. *Magyar Szemle*, (1993), 5. 496–497. (Kiemelés – L. Gy.)
- ⁷ Molnár Attila: Új vallási jelenségek. In *Lugosi–Lugosi Szekták és új vallási mozgalmak*, i. m.
- ⁸ Uo.
- ⁹ Süle Ferenc, i. m.

FORDULAT 28

TÁRSADALOMELMÉLETI FOLYÓIRAT

